

Impact Factor: 4.917

ISSN: 2181-0966

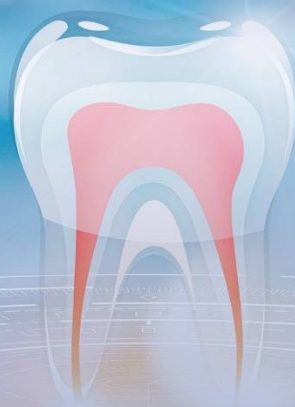
DOI: 10.26739/2181-0966

www.tadqiqot.uz

JOURNAL OF

ORAL MEDICINE AND CRANIOFACIAL RESEARCH

Informing scientific practices around the world through research and development

SAMARKAND
STATE MEDICAL UNIVERSITY

VOLUME 6
ISSUE 3

2025

ЖУРНАЛ СТОМАТОЛОГИИ И КРАНИОФАЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 6, НОМЕР 3

JOURNAL OF ORAL MEDICINE AND CRANIOFACIAL RESEARCH

VOLUME 6, ISSUE 3

ЖУРНАЛ СТОМАТОЛОГИИ И КРАНИОФАЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

№3 (2025) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0966-2025-3>

Главный редактор:

Ризаев Жасур Алимджанович
доктор медицинских наук, профессор, ректор
Самаркандского государственного медицинского
университета, Узбекистан

Заместитель главного редактора:

Юлдашев Абдуазим Абдувалиевич
доктор медицинских наук, профессор Ташкентского
государственного стоматологического института,
Узбекистан

РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

РЕДАКЦИОННО-КОНСУЛЬТАТИВНЫЙ СОВЕТ:

Ответственный секретарь: А.С. Кубаев – доктор медицинских наук, профессор

Э.Н. Билалов

доктор медицинских наук, профессор

Д.М. Достмухамедов

доктор медицинских наук, профессор

О.Э. Бекжанова

доктор медицинских наук, профессор

А.М. Хайдаров

доктор медицинских наук, профессор

Л.Э. Хасанова

доктор медицинских наук, профессор

Т.Э. Зойиров

доктор медицинских наук, профессор

Э.А. Ризаев

доктор медицинских наук, профессор

Ж.Ф. Шамсиев

доктор медицинских наук, доцент

С.Х. Юсупалиходжаева

доктор медицинских наук, доцент

Ю.А. Шукурова

доктор медицинских наук, доцент

У.Ю. Мусаев

доктор медицинских наук, доцент

А.И. Хазратов

доктор медицинских наук, доцент

А.А. Ахмедов

доктор медицинских наук, доцент

У.Н. Вахидов

доктор медицинских наук, доцент

Ж.Д. Бузрукзода

кандидат медицинских наук

М.М. Исомов

кандидат медицинских наук, доцент

Д.Ф. Раимкулова

кандидат медицинских наук, доцент

М.К. Юнусходжаева

доктор медицинских наук, доцент

Ф.Ф. Лосев

доктор медицинских наук, профессор,
заслуженный деятель науки РФ

С.П. Рубникович

академик, доктор медицинских наук,
профессор (Беларусь)

Джун-Янг Пэн

доктор медицинских наук, профессор
(Корея)

Дзинити Сакамото

доктор философии, профессор
(Япония)

М.А. Амхадова

доктор медицинских наук, профессор
(РФ)

О.С. Гилёва

академик, доктор медицинских наук,
профессор (РФ)

М.Т. Копбаева

доктор медицинских наук, профессор
(Казахстан)

А.А. Антонова

доктор медицинских наук, профессор
(РФ)

Р.О. Мухамадиев

доктор медицинских наук, профессор

Н.В. Шаковец

доктор медицинских наук, профессор
(Беларусь)

А.И. Грудянов

академик, доктор медицинских наук,
профессор (РФ)

Д.С. Аветиков

доктор медицинских наук, профессор (Украина)

Верстка: Хуршид Мирзахмедов

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

JOURNAL OF ORAL MEDICINE AND CRANIOFACIAL RESEARCH

№3 (2025) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0966-2025-3>

Chief Editor:

Jasur A. Rizaev

*Doctor of Medical Sciences, Professor,
Rector of the Samarkand State Medical University,
Uzbekistan*

Deputy Chief Editor:

Abduazim A. Yuldashev

*Doctor of Medical Sciences, Professor of the
Tashkent State Dental Institute, Uzbekistan*

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

EDITORIAL ADVISORY BOARD:

Executive Secretary: A. S. Kubaev - Doctor of Medical Sciences, Professor

E.N. Bilalov

Doctor of Medical Sciences, Professor

D.M. Dostmukhamedov

Doctor of Medical Sciences, Professor

O.E. Bekjanova

Doctor of Medical Sciences, Professor

A.M. Khaidarov

Doctor of Medical Sciences, Professor

L.E. Khasanova

Doctor of Medical Sciences, Professor

T.E. Zoyirov

Doctor of Medical Sciences, Professor

E.A. Rizaev

Doctor of Medical Sciences, Professor

J.F. Shamsiev

Doctor of Medical Sciences, Associate Professor

S.H. Yusupalikhodjaeva

Doctor of Medical Sciences, Associate Professor

Yu.A. Shukurova

Doctor of Medical Sciences, Associate Professor

U.Yu. Musaev

Doctor of Medical Sciences, Associate Professor

A.I. Khazratov

Doctor of Medical Sciences, Associate Professor

A.A. Akhmedov

Doctor of Medical Sciences, Associate Professor

U.N. Vakhidov

Doctor of Medical Sciences, Associate Professor

J.D. Buzrukzoda

Candidate of Medical Sciences

M.M. Isomov

Candidate of Medical Sciences, Associate Professor

D.F. Raimkulova

Candidate of Medical Sciences, Associate Professor

M.K. Yunuskhodjaeva

Doctor of Medical Sciences, Associate Professor

F.F. Losev

Doctor of Medical Sciences, Professor,
Honored Scientist of the Russian Federation

S.P. Rubnikov

academician, doctor of medical sciences,
professor (Belarus)

Jun-Yang Peng

Doctor of Medical Sciences, Professor
(Korea)

Jinichi Sakamoto

Doctor of Philosophy, Professor
(Japan)

M.A. Amkhadova

Doctor of Medical Sciences, Professor
(Russian Federation)

O.S. Gileva

academician, doctor of medical sciences,
professor (Russian Federation)

M.T. Kopbaeva

Doctor of Medical Sciences, Professor
(Kazakhstan)

A.A. Antonova

Doctor of Medical Sciences, Professor
(Russian Federation)

R.O. Muxamadiyev

Doctor of Medical Sciences, Professor

N.V. Shakovets

Doctor of Medical Sciences, Professor
(Belarus)

A.I. Grudyanov

academician, doctor of medical sciences,
professor (Russian Federation)

D.S. Avetikov

Doctor of Medical Sciences, Professor (Ukraine)

Page Maker: Khurshid Mirzakhmedov

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

1. Эгамова Шахноза Бахридиновна КЛИНИЧЕСКОЕ УЛУЧШЕНИЕ ПРИ ИСПОЛЬЗОВАНИИ УСОВЕРШЕНСТВОВАННЫХ МЕТОДОВ ЛЕЧЕНИЯ ВНЧС У БОЛЬНЫХ С ПЕРЕЛОМАМИ НИЖНЕЙ ЧЕЛЮСТИ.....	6
2. Валиева Фарангиза Садиловна ОПТИМИЗАЦИЯ ТЕРАПИИ БОЛЕВОГО ДИСФУНКЦИОНАЛЬНОГО СИНДРОМА ВИСОЧНО-НИЖНЕЧЕЛЮСТНОГО СУСТАВА У ПАЦИЕНТОВ С ПЕРЕЛОМАМИ НИЖНЕЙ ЧЕЛЮСТИ.....	10
3. Ахмедова Гулчехра Шерматовна БИОАКТИВНЫЕ ЦЕМЕНТЫ МТА-НР И ENDOSEQUENCE ВС В ЗАКРЫТИИ АПИКАЛЬНЫХ ДЕФЕКТОВ: СРАВНИТЕЛЬНОЕ МОРФОМЕТРИЧЕСКОЕ И ГИСТОЛОГИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ РЕГЕНЕРАТИВНОГО ПОТЕНЦИАЛА У НЕЗРЕЛЫХ ПОСТОЯННЫХ ЗУБОВ.....	14
4. Abduqodirov Abdusalom Abdukodirovich, Baxriev Ulugbek Tashtemirovich YUQORI JAG'NING TISH-JAG' ANOMALIYALARI VA DEFORMATSIYALARI ETIOLOGIYASI.....	20
5. Аляви Муфассал Насирхановна, Хайдаров Артур Михайлович СОСТОЯНИЯ СИСТЕМЫ ГЕМОСТАЗА У БОЛЬНЫХ ПАРОДОНТИТОМ НА ФОНЕ СТАБИЛЬНОЙ СТЕНОКАРДИИ.....	25
6. Лим Татьяна Вячеславовна КЛИНИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРОГРАММНОГО МОДУЛЯ DENTALCOLOR-ANALYSIS ДЛЯ ОЦЕНКИ ГИГИЕНИЧЕСКОГО СТАТУСА ПОЛОСТИ РТА.....	29
7. Муратбаев Адилбек Байрамович, Каршиев Шавкат Гафурович СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДОВ ДЕНТАЛЬНОЙ ИМПЛАНТАЦИИ ПРИ МНОЖЕСТВЕННЫХ ПЕРЕЛОМАХ ЧЕЛЮСТЕЙ.....	35
8. Мелькумян Тимур Владимирович, Шералиева Сурайё Шухратовна, Мусашайхова Шахноза Козим кизи, Камилов Нуриддин Хайдарович, Дадамова Анжела Даниловна, Хабазе Зураб Суликович ЛАБОРАТОРНАЯ ОЦЕНКА ПОВЕРХНОСТНОЙ МИКРОТВЕРДОСТИ КОМПОЗИТНЫХ ПЛОМБ ПОСЛЕ ПОЛИМЕРИЗАЦИИ В ЗАКРЫТОМ СЛОТЕ.....	39
9. Усмонов Фарход Комильжонович, Абдукадырова Наргизахон Баходир кизи ВЛИЯНИЕ ПСИХОСОЦИАЛЬНЫХ ФАКТОРОВ НА ЧАСТОТУ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЗАБОЛЕВАНИЙ ВИСОЧНО-НИЖНЕЧЕЛЮСТНОГО СУСТАВА (ВНЧС) У ЖЕНСКОГО НАСЕЛЕНИЯ.....	45
10. Дусмухамедов Шавкат Махмуджон-угли, Юлдашев Абдуазим Абдувалиевич, Дусмухамедов Махмуджон Закирович СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ КОМПРЕССИОННО-ДИСТРАКЦИОННОГО ОСТЕОГЕНЕЗА ЧЕЛЮСТИ.....	49
11. Дусмухамедов Шавкат Махмуджон-угли, Юлдашев Абдуазим Абдувалиевич, Дусмухамедов Дилшод Махмуджонович ФАКТОРЫ ОБЕСПЕЧИВАЮЩИЕ ОПТИМАЛЬНОЕ ТЕЧЕНИЕ ДИСТРАКЦИОННОГО ОСТЕОГЕНЕЗА.....	53
12. Toshmuradova Madina Shokirovna, Elmurodov Alimardon Nuriddinovich TISH PROTEZLARI OSTIDAGI TO'QIMALARDA SUYUQLIKLAR HARAKATINING STEFAN MODEL.....	58
13. Тахирова Камолахон Аббасовна, Азимова Азиза Аббасовна ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЛЕЧЕНИЯ БОЛЬНЫХ С ЯЗВЕННО-НЕКРОТИЧЕСКИМ ГИНГИВОСТОМАТИТОМ.....	65
14. Imomova Iroda Bobomurod qizi BOLALARDA OG'IZ BO'SHLIG'I PSEVDOMEMBRANOZ KANDIDOZINI DAVOLASHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	70
15. Шомуродов Кахрамон Эркинович, Реймназарова Гулсара Джамаловна, Набиев Равшан Хайдарович СРАВНИТЕЛЬНАЯ ЦИТОЛОГИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ МЕСТНОГО ЛЕЧЕНИЯ ВОСПАЛИТЕЛЬНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ ЧЕЛЮСТНО-ЛИЦЕВОЙ ОБЛАСТИ ПРИ ТРАДИЦИОННОМ ПОДХОДЕ И С ПРИМЕНЕНИЕМ ПРОБИОТИКА.....	75
16. Эшкабилов Шукуралли Давлатмуратович, Ихтиёр Талъат Вахобович ЭНДОСКОПИЧЕСКАЯ БАЛЛОННАЯ ДИЛАТАЦИЯ РУБЦОВЫХ СТРИКТУР АНАСТОМОЗА ПОСЛЕ ХИРУРГИЧЕСКОЙ КОРРЕКЦИИ АТРЕЗИИ ПИЩЕВОДА.....	80
17. Шукурова Умида Абдурасуловна, Гаффорова Севара Суннатуллоевна ВЛИЯНИЕ МЕНЕДЖМЕНТА КРОВИ БЕРЕМЕННЫХ КАК ФАКТОР РИСКА РАЗВИТИЯ КАРИЕСА ЗУБОВ.....	83

Imomova Iroda Bobomurod qizi
Toshkent davlat tibbiyot universiteti

BOLALARDA OG'IZ BO'SHLIG'I PSEVDOMEMBRANOZ KANDIDOZINI DAVOLASHNI TAKOMILLASHTIRISH

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.18435030>

ANNOTATSIYA

Inson tanasida turli xil mikroorganizmlar mavjud bo'lib ular, zamburug'lar, bakteriyalar, viruslar va boshqalardir. Bular ichida psevdOMEMBRANOZ kandidoz bolalar og'zida keng tarqalgan zamburug'li infeksiya bo'lib, uning qo'zg'atuvchilari ichida eng keng uchrovchi turi *Candida albicans* hisoblanadi. Kasallik odatda immunitet susayishi natijasida yuzaga keladi, bu esa mahalliy yoki tizimli bo'lishi mumkin. Yani, go'daklar va qariyalarda (ekstremal yosh), orttirilgan immunitet tanqisligi sindromida, surunkali ravishda antibiotiklar va steroid dori vositalarni tez-tez qabul qilish natijasida ushbu kasallik yuzaga keladi.

Kalit so'zlar: kandidoz, OIV, immunitet, surunkali, mikroflora, diabet, pulmanologiya.

Имамова Ирода Бобомурод кизи
Ташкентский государственный
медицинский университет

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ЛЕЧЕНИЯ ПСЕВДOMEMБРАННОГО КАНДИДОЗА ПОЛОСТИ РТА У ДЕТЕЙ

АННОТАЦИЯ

В организме человека существуют различные микроорганизмы, включая грибы, бактерии, вирусы и другие. Среди них псевдомембранный кандидоз является распространенной грибковой инфекцией полости рта у детей, наиболее распространенной из которых является *Candida albicans*. Заболевание обычно возникает в результате ослабления иммунитета, которое может быть местным или системным. То есть, у младенцев и пожилых людей (экстремальный возраст), при синдроме приобретенного иммунодефицита, в результате частого хронического приема антибиотиков и стероидных препаратов.

Ключевые слова: candidiasis, ВИЧ, иммунитет, хронический, микрофлора, диабет, пульмонология.

Imomova Iroda Bobomurod kizi
Tashkent State Medical University

IMPROVEMENT OF THE TREATMENT OF PSEUDOMEMBRANOUS CANDIDIASIS OF THE ORAL CAVITY IN CHILDREN

ANNOTATION

Various microorganisms exist in the human body, including fungi, bacteria, viruses, and others. Among them, pseudomembranous candidiasis is a common fungal infection in the oral cavity of children, the most common of which is *Candida albicans*. The disease usually arises as a result of a weakened immune system, which can be local or systemic. That is, in infants and the elderly (extreme age), in acquired immunodeficiency syndrome, as a result of frequent chronic use of antibiotics and steroid drugs.

Keywords: candidiasis, HIV, immunity, chronic, microflora, diabetes, pulmonology.

Kirish. Og'iz bo'shlig'i shilliq qavati barcha kasalliklarining 1/3 qismini kandidoz kasalligi tashkil etadi. Bu infeksiya birinchi marta 1838-yilda pediatr Fransua Veilluv tomonidan tasvirlangan. Odatda ushbu kasallik bilan go'daklar, qariyalar, immuniteti zaif bo'lgan surunkali kasalligi bor bemorlar hastalanadi. Statistik ma'lumotlarga qaraganda bir yoshgacha

bo'lgan bolalarning 30 % ushbu kasallikka chalinadi. Ushbu sabablarga ko'ra ham hozirgi kunda ushbu kasallikni oldini olish tibbiyotning yetakchi muammolaridan biri bo'lib kelmoqda. Og'iz bo'shlig'i kandidozi turlari orasida – Pseudamembranoz kandidoz (molochnitsa) qolgan turlari orasida yetakchilik qiladi. Odatda kandidoz og'iz bo'shlig'ida doka bilan osonlikcha olib

tashlash mumkin bo'lgan oq dog'lark o'rinishida namoyon bo'ladi va og'izda eritramatoz shilliq qavatni qoldiradi. . ko'pincha ushbu kasallik simptomsiz kechadi. Agar aksincha bo'lsa bemorda qonash, achishish, ta'm sezishda muammolar kuzatiladi [1,2].

Ushbu zamburug' infeksiyasining ortishi somatik kasalliklar rivojlanishi bilan bog'liq. Bunday qulay muhitda uning rivojlanishi uchun qulay muhit paydo bo'ladi [23].

Hozirgi kunda dunyo qator mamlakatlarida bir guruh olimlar tomonidan og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining kandidozini etiopatogenetik davolashni takomillashtirish uchun butun dunyoda bir qator ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Bu borada kasallikni og'irlik darajasi bo'yicha tashxisni baholash uchun ball mezonlari ishlab chiqilgan. Bunga ko'ra Candida zamburug'ining kelib chiqish turiga ko'ra og'iz kandidozining klinik kechishini asoslash; turli zamburug'li shtammlarning turg'un xarakteristikalarini uchun mantiqiy asoslar, yopishqoq, antilizotsim va katoferingga qarshi faollikning etiologik ahamiyati o'rganilgan [24].

Tadqiqot maqsadi: bolalarda og'iz bo'shlig'i psevdamembranoz kandidozini davolashni takomillashtirish mavzusiga yaqin bo'lgan Amerika, Rossiya, Xitoy, O'zbekiston olimlarini ilmiy tadqiqotlari, maqolalarini o'rganish, yoritib berish va tahlil qilish.

Tadqiqot materiallari va usullari: og'iz bo'shlig'i kandidozi bor bemorlarda ilmiy ishlar olib borgan Amerika, Rossiya, Xitoy, O'zbekiston olimlarini 26 ta ilmiy tadqiqotlar, maqolalar. Ushbu maqolalar sinchiklab o'rganildi, tahlil qilindi.

OIV bilan kasallangan bolalarda immunitet tushishi sababli odatda og'iz bo'shlig'ida tur xil kasalliklar paydo bo'ladi va bu esa immun yetishmovchilikni birinchi klinik belgilaridan biri ham bo'lishi mumkin. Ular orasida og'iz bo'shlig'i kandidozi (psevdamembranoz va eritramatoz turlari) va gingivit, yalig'lanish va boshqa milk kasalliklari ko'proq uchraydi. Olimlarning fikricha OIV ga qarshi davo boshlash bilan og'iz bo'shlig'idagi infeksiyalar ham o'z o'zidan sezilarli darajada kamayadi. [2, 3].

Statistik ma'lumotlarga ko'ra OIV bilan kasallangan bolalarning tahminan to'rtadan bittasida og'iz bo'shlig'i kandidozi aniqlanadi. Yani bu degani OIV musbat bemorlarning 23,9 % da kandidoz mavjud. Kandidoz turlari orasida esa asosan Psevdamembranoz kandidoz ulishi baland. Ushbu xastalikni to'g'ri qilingan diagnostikasi va samarali davolash bemor bolalarda ovqatlanish, og'iz salomatligi va umumiy holatiga ijobiy ta'sir qiladi. [3,21].

Ko'pchilik olimlarning fikricha og'iz bo'shlig'i kandidozi OIV kasalligining birinchi va tipik belgisidir. Qolaversa OITS bilan og'rikan bemorlar og'iz bo'shlig'ida ham kandidoz infeksiyasi uchraydi. [21].

Nafas yo'llari kasalligi bor bemorlar va pulmonologiya va pneumoniya bo'limida davalanyotganlarda ham zamburug' infeksiyasi aniqlangan. Umumiy natijalarga ko'ra esa 384 nafar tadqiqot uchun olingan bemorlarning 137 nafarida yani, 35,67 % da kandidoz aniqlangan. Ko'proq erkaklar bu kasallik bilan zararlangan. Aniqlangan zamburug' turlari ichida Candida albicans 37,22 %, Candida tropicalis 21,89 % va qolganlarini esa Candida glabrata va boshqa turlar tashkil qilishgan. Asosan tuberkulyoz bilan kasallanganlarda uchragan. [4].

Candida albicans polimorf zamburug' bo'lib kandidozning turli xil formalarini keltirib chiqaradi. Ularning koloniyalari (yopishqoq, matritsalarini to'planishi)- ushbu kasalliklarni organizmda rivojlanishida hamda dorilarga chidamliligi rivojlanishiga zamin yaratadi. Ushbu tadqiqotda olimlar

fotosensibilizatoridir. Bu zamburug'ga tasir qilib uning o'sishiga adsorbsiyasiga va invaziyasiga tasir ko'rsatadi. Yani bu davolash usulida immun tizimi ham faollashadi. Bunda faqat infeksiyani yo'q qilibgina qolmay organizm immun reaksiyasi ham faollashtiriladi. Albatta bu usulni qo'llash uchun bir necha shartlarga rioya qilish kerak. [5].

Og'iz bo'shlig'ida zamburug' paydo bo'lishi xavf omillari past immunitet, protez taqish, yomon sifatli protezlardan foydalanish, uzoq muddat antibiotiklar qabul qilish. Olimlar kandidozga qarshi biomateriallardan (kandidozga qarshi xususiyati mavjud) protezlar, adgeziv moddalardan (protez yopishtirish uchun) foydalanishni taklif qilishgan. Mualliflar fikricha ushbu yo'l orqali kasallik oldini olish mumkin.

Ayniqsa protez taquvchi va og'iz bo'shlig'i shilliq qavatida jarrohati bor bemorlarda. Albatta ular foydalangan biomateriallarni qo'llashdan oldin materiallarni toksikligini, mukozaga ta'sirini, tashqi muhit ta'irlariga chidamliligini, yaroqlilik muddatini tekshirish talab qilinadi. [6].

Zamburug'larni davolashda faqatgina farmasevtika korxonalarida ishlab chiqarilgan dorilardan emas Xitoy dorivor o'simliklaridan ham samarali foydalangan ilmiy izlanuvchilar bor. Tadqiqot natijalari juda yaxshi chiqqan. Yani ushbu dorivor o'simliklar zavodlarda ishlab chiqilgan dorilar bilan bir xil ta'sir qilibgina qolmay ba'zan ulardan yaxshi samara ham bergan deb e'tirof etilgan ilmiy izlanish natijalariga ko'ra. Dorivor o'simliklarning yon ta'siri kam kuzatilgan. Olimlar fikricha Xitoy o'simliklari kandidoz davosi uchun yaxshigina samarali hisoblanib, ammo uni ommaviy qo'llash uchun yanada kattaroq keng qamrovli ilmiy izlanishla o'tkazish zarur. [7].

Ma'lumki Candida albicans turi qolgan zamburug' turlari orasida kasallik keltirib chiqarish bo'yicha yetakchi o'rinda ammo bir guruh olimlar ilmiy izlanishlariga ko'ra boshqa turlar ham masalan C. glabrata, C. tropicalis, C. krusei turlari ham kasallik tarqatish bo'yicha foiz ulishi ko'paymoqda ekan. Ular bun turli yillarda amalga oshirilgan ilmiy tadqiqot natijalarni solishtirish orqali amalga oshirgan. [8].

Uglevod almashinuvi buzilishi, organizmdagi mikroflora buzilishi, umumiy va mahalliy immunitet yetishmovchiligi hisobiga qandli diabet ikkinchi tipi bilan hastalangan bemorlarda ham kandidoz bilan kasallanish foizi baland. Ushbu sabablar tufayli ham diabeti bor bemorlarni davolashda kompleks davo yani ham uglevod balansini to'g'irlash, immuniteti ko'tarish va qolaversa og'iz bo'shlig'i va bosh organlardagi kandidozni ham bir paytda davolash lozim. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki qandli diaberga chalinganlarda kandidoz bilan zararlanish boshqa bemorlarnikiga qaraganda og'irroq kechadi. Eng yomon tomoni ularda kandidoz tez tez qaytalanadi. [19].

Og'iz bo'shlig'i inson salomatligi ko'zgusidir. Qolaversa deyarli barcha kasalliklarning dastlabki belgilari og'iz bo'shlig'ida namoyon bo'ladi. Kandidozni davolash jarayonida moddalar almashinuvi buzilishini to'g'irlashni, immunitetni ko'tarilishini ham unutmazlik lozim. [25].

COVID-19 bilan kasallangan bemorlarda ham og'iz shilliq qavati yalig'lanishi, eroziyasi, mahalliy immunitetning susayishi kuzatiladi. Tabiiyki yuqoridagi jarayonlar kandidoz infeksiyasining rivojlanishiga zamin yaratadi. Ushbu kasallik o'ta og'ir kechishi tufayli zamburug' infeksiyasini ham tezda bartaraf qilish juda muhimdir. Sababi shundoq ham bemorlarning axvoli yetarlicha og'ir bo'ladi. [22].

Tekshirish natijalari. O'rganib chiqilgan ilmiy tadqiqotlar, klinik kuzatuvlar natijasi shuni ko'rsatadiki og'iz bo'shlig'ida uchrovchi turli infeksiyalar orasida darhaqiqat kandidoz infeksiyasi yetakchi o'rinda.

Ushbu kasallik odatda OIV va OITS kasalliklarining eng birinchi klinik simptomlaridan biri. Sababi bu ikki kasalliklarda ham immunitet zayiflashuvi kuzatiladi. Moddalar almashinuvi buzilgan, bemor juda zaif axvolda bo'ladi. Kasallik davosida ham keng qamrovli davo choralardan foydalanish maqsadga

muvofig bo'ladi. Faqat immunitetni ko'tarish yo kandidozni davolash yokida moddalar almashinuvi izga solish emas bir paytning o'zida barcha simptomlar bilan kurashish darkor. [2,20,25,26].

1-jadval.

OIV – infeksiyasida og'iz bo'shlig'i kandidozi haqida maqolalar majmuasi

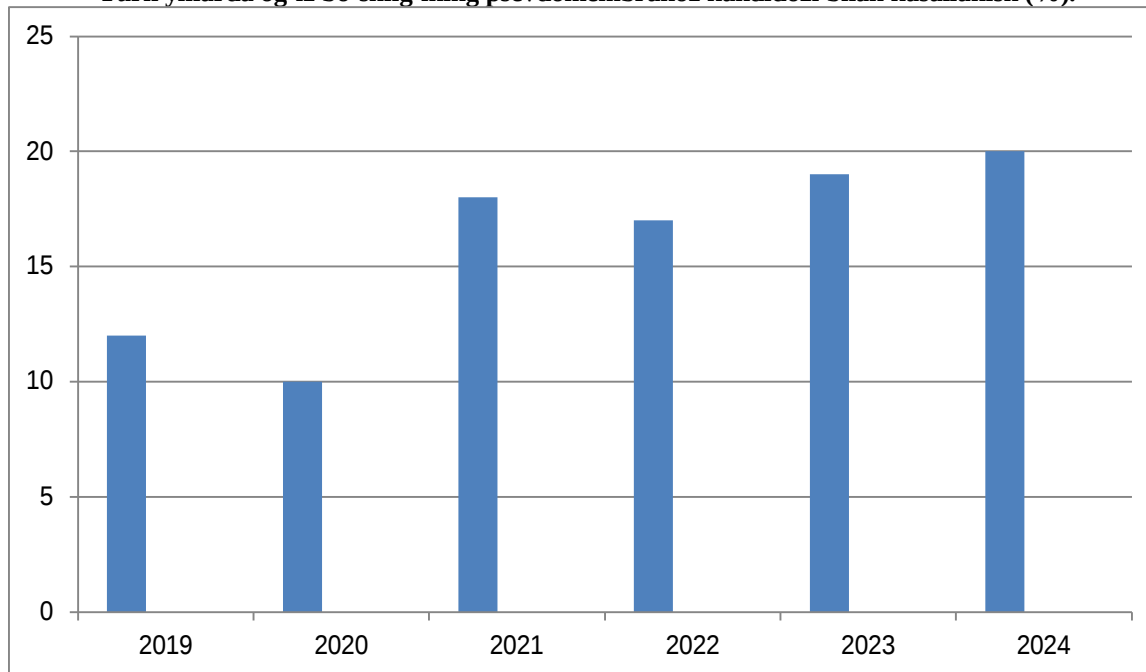
№	Mualliflar , yil	Maqola nomi	Asosiy ma'lumot (qisqa mazmuni)	Og'iz bo'shlig'i kandidozi haqida xulosalar
1.	Mavlyanova N.T., Rizaev Zh.A., Khasanova L.E., 2020	Damage to the oral cavity in HIV-infected people // Problems of Biology and Medicine Og'iz kandidozi VICH-infeksiyaning erta klinik belgilaridan biri sifatida qayd etilgan.	OIV bilan kasallangan bemorlarning og'iz bo'shlig'ida eng ko'p uchraydigan shikastlanishlardan biri kandidioz ekani ta'kidlangan. Klinik ko'rinishlari – psevdomembranoz va eritematoz shakllar.	Og'iz kandidozi OIV-infeksiyaning erta klinik belgilaridan biri sifatida qayd etilgan.
2.	Lauritano D., Moreo G., Oberti L., Lucchese A., Di Stasio D., Conese M., Carinci F., 2020	Oral Manifestations in HIV-Positive Children: A Systematic Review // Pathogens	OIV-musbat bemor bolalar og'iz bo'shlig'i shilliq qavatidagi eng ko'p uchraydigan kasalliklardan biri kandidioz ekani ko'rsatildi. Tadqiqot natijalariga ko'ra psevdomembranoz kandidioz 30–45% hollarda aniqlangani qayd qilingan.	Kandidozning yuqori uchrash chastotasi OIV-musbat bemor bolalarda immunitet yetishmovchiligining darajasi bilan chambarchas bog'liq.
3.	Shubina K.S., Grace I.V., Apollonova N.V., 2022	Dental manifestations of infectious diseases // Youth, Science, Medicine	Turli infeksiyon kasalliklarda, jumladan OIV infeksiyasida, og'iz shilliq qavatida kandidoz asosiy patologiya sifatida qayd etilgan.	Mualliflar fikricha, immunitet pasayishi fonida og'iz kandidozi OIV infeksiyasida eng ko'p uchraydi va erta tashxis qo'yishda muhim.
4.	Kamneva N.A., Kamieva I.A., Kulakova A.S., 2022	Manifestation of infectious diseases on the oral mucosa in children, candidiasis, its etiology and treatment Kandidozni immun tizim holatining ko'rsatkichi sifatida ko'rish mumkinligi ta'kidlangan.	Bemor bolalarda immunitet sustlashganda, ayniqsa OIV infeksiyasi mavjud bo'lsa, og'iz kandidozi tez-tez uchrashi qayd etilgan.	Kandidozni immun tizim holatining ko'rsatkichi sifatida ko'rish mumkinligi ta'kidlangan.

Nafas yo'li kasalligi bor bemorlarda va qandli diabet kasali mavjud bemorlar ham xavf guruhiga kiradi. Statistika ma'lumotlariga ko'ra odatda ushbu kasallik bilan ko'proq erkaklar kasallanadi. Qariyb 1/3 qism pulmanologiya bo'limidagi kasallar og'iz bo'shlig'i kandidozi bilan ham zararlanar ekan. Qandli diabet fonida esa zamburug' infeksiyasi nisbatan surunkali va og'ir klinik ko'rinishda kechadi. [4].

Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki 2019-2024-yillar oralig'ida og'iz bo'shlig'i kandidozi bemorlarda uchrashi yetarlicha ko'paygan. Quyidagi diagrammada ushbu o'sish tasvirlangan. 2020-yildagi ko'rsatkichga sabab COVID-19 virusi vaqtida ma'lumotlar to'planishi pasayishi bilan bog'liq

deb berilgan. Ortopedik moslamalar –protezli bemorlarda ham noto'g'ri tayyorlangan protez, gigiyenaga rioya qilmaslik natijasida ham zamburug' infeksiyalari ko'pincha kuzatiladi. Ko'pchilik davlatlarni sarosimaga solib qo'yan, ko'plab insonlarni hayotiga zomin bo'lgan COVID-19 virusining asoratlaridan biri ham og'iz bo'shlig'ida uchrovchi kandidozdir. Ham o'pkada pnevmoniya, ham issitma, qon quyuqlashishi, suyak yemirilishlari, yurak-qon tomir kasalliklari keltirib chiqarishdan tashqari ushbu virusning og'iz bo'shlig'ida kandidoz ham keltirib chiqarishi bemor ahvolini yanada og'irlashtirib qo'yishi tayin. [22].

Turli yillarda og'iz bo'shlig'ining psevdomembranoz kandidozi bilan kasallanish (%).

Kandidozni davolashda Xitoylik olimlar nafaqat dori darmonlardan balki o'simliklardan ham foydalanib ko'rishgan. Ushbu izlanish yetarlicha yaxshi natija ko'rsatgan. Statistika ko'ra xatto farmasevtika zavodlarida tayyorlangan dori preparatlaridan ham ko'ra ushbu Xitoy dorivor o'simliklari og'iz bo'shlig'i zamburug'ini davolashda samaraliroq tasir ko'rsatgan. Albatta ushbu ilmiy izlanishni o'tkazgan Xitoylik olimlar fikriga ko'ra ushbu ilmiy yangilikni keng miqiyosda sinab ko'rish uchun yanada kata ilmiy izlanishlar hali talab qilinadi. [7].

Xulosa. Og'iz bo'shligi kandidozi statistik ma'lumotlarga ko'ra va klinik jihatdan eng ko'p uchraydigan infeksiyalardan biridir. Qariyalar, emish yoshidagi go'daklar qolaversa immuniteti zaiflashgan bemorlar (ayniqsa OIV, OITS, qandli diabeti borlar) orasida juda keng tarqalgan. Bunga isbot esa ko'plab olimlar izlanishidagi statistik ma'lumotlar, yani OIV fonida og'iz bo'shlig'i kandidozi 40-70 % bemorlarda uchrashidir.

Ilmiy maqolalar natijalariga ko'ra mikrobiologik va immunologik omillar ushbu kasallik rivojlanishining muhim

omillaridan biridir. Ushbu kasallik qo'zg'atuvchi oila vakillari orasida *Candida albicans* birinchi o'rinni egallasa ham hozirgi kundagi tekshiruvlarga ko'ra *C. tropicalis*, *C. glabrata* va boshqa oila vakillari ham klinik ahamiyat kasb etmoqda.

O'zimizning olimlar ilmiy ishlariga ko'ra ham O'zbekiston sharoitida kandidoz bolalar va shu jumladan kattalarda ham uchrovchi dolzarb muammo ekanligi, qolaversa garmon terapiya va antibiotik surunkali qabul qilish tufayli ham uchrashi takidlangan. Yangi davolash yondashuvlari (o'simliklardan ham foydalanish) kelajakga kelib an'anaviy zamburug'ga qarshi vositalar bilan bir xil darajada qo'llanilishi mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, og'iz bo'shlig'i kandidozi yuqori suratlarda tarqalishi, klinik jixatdan xilma-xilligi va ushbu kasallikni davolash ba'zi sabablarga ko'ra murakkabligi tufayli, kandidozni yanada chuqurroq o'rganish va yangi diagnostik hamda terapevtik yondashuvlarni ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi.

Adabiyotlar ro'yxati.

1. Oral Candidiasis. Michael Taylor ; Melina Brizuela; Avais Raja. July 4, 2023.
2. Lauritano D., Moreo G., Oberti L., Lucchese A., Di Stasio D., Conese M., Carinci F. – Oral Manifestations in HIV-Positive Children: A Systematic Review, 2020 Jan 31; 9 (2): 88.
3. Rafat Z., Hashemi SJ., Ashrafi K., Nikokar I., Jafari A., Foroushani AR., et al. – The Prevalence, Etiological Agents, Clinical Features, Treatment, and Diagnosis of HIV-Associated Oral Candidiasis in Pediatrics Across the World: A Systematic Review and Meta-Analysis, 2021 Dec 24; 805527.
4. Rafat Z., Sasani E., Salimi Y., Hajimohammadi S., Shenagari M., Roostaei D. – Fungal isolates of the respiratory tract in symptomatic patients hospitalized in pulmonary units: a mycological and molecular epidemiologic study, (2020) 13;661-9
5. Wu MY., Xu X., Hu R., Chen Q., Chen L., Yuan Y., Li J., Zhou L., Feng S., Wang L., Chen S., Gu M. – A Membrane-Targeted Photosensitizer Prevents Drug Resistance and Induces Immune Response in Treating Candidiasis, 2023 Dec; 10(35):e2207736
6. Gheorghe DC., Niculescu AG., Bircă AC., Grumezescu AM. – Biomaterials for the Prevention of Oral Candidiasis Development, 2021 May 27; 13(6):803
7. Li T., Hu Q., Yang J., Zhang N., Liu N., Liu Q. – Topical Chinese herbal compound in the treatment of oral candidiasis: A systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials, 2023 Jan 26;9(2):e13253.
8. Song Y., He J., He C. – Distribution and epidemic trend of *Candida* isolates from patients with oral Candidiasis, 2021;16(3):166. 169+181.

9. Xiao Y., Yuan P., Sun Y., Xu Y., Deng X., Wang X., Liu R., Chen Q., Jiang L. – Comparison of topical antifungal agents for oral candidiasis treatment: a systematic review and meta-analysis, 2022 Mar;133(3):282-291.
10. Bayan MF., Chandrasekaran B., Alyami MH. – Development and Characterization of Econazole Topical Gel, 2023 Nov 25;9(12):929.
11. Alwaily ER., Abood MS., Al Uobody RM. – Diagnosis of Oral candidiasis in Patients under 12 Years: 18S rRNA as a Marker of Molecular Characterization of Candida tropicalis, 2023 Feb 28;78(1):475-483.
12. Lutskaya I.K., Zinovenko O.G., Andreeva V.A. – Manifestations of HIV infection (AIDS) on the oral mucosa in children, 2015-T.3.-C.18-22.
13. Lutskaya I.K. – Oral candidiasis as a consequence of common diseases or their drug treatment, 2021.-N.8.-C.6-11.
14. Khamidov F. Sh. – Treatment of candidiasis of the skin and oral mucosa in the Fergana Valley, 2020.-T.21.-C.267-278.
15. Umarova O.N., Alixodjayev H. – Prevalence of lesions of the oral mucosa in children, 2020.-N.2.-C.689-692.
16. Khalilova U.A., Tumarenko A.V., Skvortsov V.V. – Oral candidiasis and its local therapy, 2019.-T.21.-N.7.-C. 16-21.
17. Dzhaniybekova T.A., Kerdyashova A.A., Ananyeva O.S. – Manifestation of infectious diseases in the oral cavity in children, 2021.-N.34.-C.3087-3091.
18. Vakhidova A.M. – Microbiological study at the children's city hospital with a diagnosis of candidiasis, 2023.-T.24.-N.2.-C.21-39.
19. Kulik I.V., et al. – Candidiasis of the oral mucosa in patients with type 2 diabetes mellitus, 2020.-T.22.-N.3-Tezis.-C.94-94.
20. Shubina K.S., Grace I.V., Apollonova N.V. – Dental manifestations of infectious diseases, 2022.-C. 854-858.
21. Kukushkin V.L., Smirnitskaya M.V., Kukushkina E.A. – Manifestations of HIV infection in the oral cavity//BBK 56.6 T11.-2022.-C.142.
22. Giyazova M.M. – Features of morphological changes in the oral mucosa in coronavirus infection, 2023.-T.2.-N.5.-C.341-347.
23. I.K. Lutskaya , I.V. Kravchuk, 2017; A. Manik, R. Bahl, 2017
24. Yusupalixodjayeva Saodat Xamidullayevna , 2019.
25. Mavlyanova N. T., Rizaev Zh. A., Khasanova L. E. Damage to the oral cavity in HIV-infected people. Problems of biology and medicine. – 2020. – No. 2. – P. 118.
26. Kamneva N. A., Kamieva I. A., Kulakova A. S. Manifestation of infectious diseases on the oral mucosa in children, candidiasis, its ethnology and treatment. Synthesis of science and education in solving global problems of our time. – 2022. – P. 154–167.

ЖУРНАЛ СТОМАТОЛОГИИ И КРАНИОФАЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

JOURNAL OF ORAL MEDICINE AND CRANIOFACIAL RESEARCH

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000